

neskončno prihajanje iz globin, njihova nespremenljiva in kipeča belina, če jih je pogledal tako, da je priprl oči in se nagnil nazaj, da se mu je naslon stola zarezal v hrbet z bolečino, ki ga je opominjala, kje in kakšen se nahaja, tedaj mu je bilo, kakor da ni nikogar, ki bi ga bilo vredno sprejeti v svojo spoznavno bližino, tako mu je bilo, da bi ob bežnem zavedanju, ki se je potrto hranilo iz spomina, zaklical v čudežno sliko, ki bi na platnu nedvomno delovalo silno nedomiselnost in kičasto, zaklical bi Majo na primer ali Landermana na primer, zaklical bi čas, ki ga je vse manj pogrešal, kljub njegovi sladki prisotnosti (kaj ni bil to pogoj za njegovo dokončno izginitev?), še enkrat bi ga pomiloval z vsemi prsti narahlo, kakor iz gline bi še enkrat pooblikoval tako podobe kakor besede, čeprav bi bilo premalo, preskromno brez vseh tistih besed, ki se jih je zdaj, ko je bilo vse tisto zanesljiva minljivost, tako spomnil, tako, da jih je skoraj izgovarjal sredi vsega nalivanja in žretja, sredi odlaganja koščic in sredi pomakanja v ostre začimbe, s čistimi usti sredi zamaščenih, povešenih in vse pretolstih ustnic omejeno zamaknjene obreda. Zaradi tega je bil vesel Romeove prisotnosti, njegove košččnosti in tiho spolzkih, kakor gorčica pikantnih besed, okusa, ki ga je Romeo vsilil v barvo glasu, zaradi tega.

Valter mlajši se je s pogledom hihital za natakajem in tja med mize, vprašal je s precej odločnosti v glasu: »Ali si bomo privoščili kakšno hrano?« Potem je zavzdihnil, ko je pristavil: »Vem, da se umetniku ne spodobi, da bi nosil v usta tako banalna sredstva, kot je hrana, vendar pa se mi tudi zdi, da se mi kolena tresejo od lakote.«

»Hrana je za svinje,« je omenil Barnicz.

»Tako čudovite živali,« je prikimal Valter mlajši in z jezikom to jasno ponazoril.

In sta jedla, Valter mlajši in Marijan namreč, ganljivo z občutkom, medtem ko je natakaj z živčno vljudnostjo oznanjal, da nameravajo zapreti. Barnicza je spominjal na košček mesa, ki je sicer ves pretaknjen ostal na zamaščenem krožniku.

Če za te lepe kite bi prijel . . .

Dante Alighieri (1265—1321) je znan predvsem po svoji znameniti Božanski komediji; že pred njo pa se je v svojem času uveljavil z liriko, ki je najpomembnejši rezultat sladkega novega stila (dolce stil nuovo), uspešnega pesniškega gibanja italijanskega srednjega veka. Osrednje pesniško delo te šole je prav Dantejevo Novo življenje (La vita nuova), za vso to liriko pa je značilen predvsem kult ženske kot najvišje lepote in kreposti, zato je tudi ljubezen v njej skoraj praviloma estetsko kontemplativna; čutnost je skrbno zasrta, odkrivamo jo predvsem v njenem negativnem učinku, v silnem trpljenju zavrženega oboževalca. Takšen odnos do ženske in ljubezni je najčisteje izražen prav v Dantejevi pesniški upodobitvi Beatrice.

Vendar so pesnika vznemirjale tudi druge ženske (sicer pa je bil ob Beatricini smrti star komaj petindvajset let), marsikateri je v stilu poetike svojega časa posvetil kako pesem, vpletel vanjo tudi njeno ime (resnično ali izmišljeno), v enem primeru pa je žensko tako korenito »počlovečil«, jo približal sam sebi in se iz oboževalca spremenil v ljubimca, da so te pesmi resnična izjema v Dantejevi ljubezenski liriki. Gre za štiri pesmi, znane pod imenom »le rime pietrose«, ki so v Dantejevi liriki tudi sicer zanimive. Poznavalci Dantejeve lirike se nagibajo k misli, da je te »rime pietrose« — kamnite (trde, robate) pesmi navdihnila neka ženska z (resničnim ali izmišljenim) imenom Pietra (pietra — kamen), kar daje tem pesmim tudi poseben čar duhovite besedne igre. Predvsem pa je pesnik, poleg že omenjene nezastrite, celo poudarjene čutnosti, osvobojene zadnje sholastične sponse, preizkusil v teh štirih pesmih vso svojo umetniško domiselnost in spretnost: v prvih devetih verzih prve kancone je opis položaja zvezd menda tako natančen, da so astrologi po njem ugotovili celo datum nastanka pesmi, december leta 1296. Sicer pa je pesem značilna po svojem naravnost dramatičnem opisu narave in njenih menjav kot prisposodbe pesnikove prav tako nemirne notranjosti. Že pri tej pesmi je Dante pri zadnjih dveh verzih vsake kitice uporabil — namesto tradicionalne rime — isto besedo v različni pomenski zvezi. To menjavanje istih besed z različnim pomenom je dosledno izpeljal v drugi pesmi, o čemer na koncu sam s ponosom pravi: »... drzнем si... novost... ki je ne pozna noben drug čas.« Nekoliko drugačno varianto podobnega ustvarjalnega procesa zasledimo tudi v tretji pesmi, kjer vzklik razvnetega ljubimca

*Da uzrl bi kdaj, čeprav na goli kamen
bi vsak dan legal, živel le od trave,
kam njenih oblačil se spušča senca!*

prav gotovo ne zveni več kontemplativno, temveč z vso neposrednostjo zemeljske moške čutnosti, čeprav, seveda, nič manj poetično. Do kraja se ta čutnost razodene v četrti pesmi, ki po svoji krepki, docela realistični metaforiki spominja na nekatere odstavke iz Pekla.

Isti navdih, bolj ali manj izrazit realistični izraz, med seboj dopolnjujoča se umetniška prizadevanja, ki so po mnenju samega pesnika vrednota zase, predvsem pa za liriko italijanskega srednjega veka tako nenavaden poudarek čutnosti, določajo tej liriki posebno mesto, današnjemu bralcu, zunaj moralnih konvencij in shematiziranih poetik, pa se odstirajo sveže in človeško prepričljivo.

Pričujoče pesmi bodo skupaj z verzi iz Novega življenja in izborom drugih pesniških besedil iz obdobja pred Božansko komedijo izšle letos spomladi v zbirki LIRIKA pri založbi Mladinska knjiga.

1

Dante
Alighieri

BILO JE V ČASU NÉBESNEGA VRENJA,
 ko horizont, medtem ko sonce lega,
 na nebu svetla Dvojčka nam poraja
 in ko v daljavi daljni nanj se vzpenja
 ljubezni zvezda, ki pošev dosega
 jo sončni žarek, da v temi ostaja,
 in se planet, ki z njega mraz prihaja,
 razkrije nam v velikem loku Raka,
 ki v njem vseh sedem manj se temni zde:
 a meni skozi srce,
 že polno nežnih misli, se pretaka
 vse več ljubezni, ki s trdoto kamna
 oklepa se podobe krute iz kamna.

In dvigne se z etiopske peščenine
 viharni veter, ki ves zrak premeša
 zaradi sonca, ki vse bolj ga greje,
 in čez morjé megleno gmoto rine,
 ki vso poloblo, če se drug ne vmeša,
 zajame in svoj hlad povsod razveje,
 potem stopi se in ko je še hladneje,
 kot sneg, kot dolgočasen dež se usuje,
 da je še zrak ves z žalostjo prežet:
 a Amor, ker že spet
 se veter dviga, mrež ne razteguje
 in je z menoj; kljub krutosti te žene
 me k njej, ker lepa je tako, vse žene.

Sledeč toploti, Evropo zapustile
 so še poslednje ptice, saj je hladni
 Veliki voz ves čas nad njo v višavi,
 in tudi druge v molku svoj glas so skrile,
 da spet odmeval bi jim v čas pomladni,
 če le ne bi znašle se prej v težavi,
 celo živali, ki že po naravi
 so žive, zdaj ljubezen ne razvnema,
 ker zimski čas srce jim omrtví:
 a moje polje v sli,
 ker meni sladkih misli ne odvzema
 in ne podarja jih menjava časa,
 a ženska, ki ne ve še za skrb časa.

Prešli so listi čez mejnik življenja,
 ki vanj moč Ovna jih je priklicála
 v okras sveta, je trava posušena
 in na drevesih več ne uzreš zelenja,
 le nekatera so še zdaj ostala,
 bor, lovor, smreka in druga, še zelena,
 ta letna doba, kruta kot nobena,
 še zadnje cvetje po bregih pobere,
 ker pred morilsko slano ne vzdrži:
 a trnove osti
 mi Amor iz srca le ne izdere,
 zato ta trn nosil v njem bom večno,
 dokler bom živ, čeprav bi živel večno.

Vodé puhteče bruhajo izviri,
 ker para, ki v trebuhu zemlje je nastala,
 navzgor se dviga kakor iz prepada;
 prijetno me na lep dan pot vznemiri,
 zdaj živi potok, in to bo ostala
 vso zimo, ves čas njenega napada,
 vsa zemlja kot kamnita je obklada,
 stoječo vodo trden led oklepa,
 stisk mraza je vse bolj in bolj krepak:
 a za en sam korak
 jaz nisem še popustil v boju in zlepa
 ne bom, ker če je muka vir sladkosti,
 naj smrt močnejša bo od vseh sladkosti.

Kaj bo z menoj, kancona, na pomlad,
 tedaj, ko vsa nebesa spet rosila
 ljubezen bodo na zemljó in nas,
 če nista led in mraz
 še v kom, ne v meni le, je ohranila?
 Nekdo obmiroval bo kakor kamen,
 če bo dekletu v srcu ležal kamen.

2

TI, AMOR, DOBRO VEŠ, DA NIČ TE ŽÈNE
 ne gane, da brezčutna je ves čas,
 v lepoti se za prvo mesto žène
 ko pa odkrije, da je moj lik žène,

ker mi obraz odseva v tvoji luči,
 postane kruta bolj kot druge žene,
 kot da v njej mrtva so vsa čustva žene
 in jih preveva, kot pri zveri, hlad:
 in naj vročina bo, naj vlada hlad,
 ne razpoznavam v njej več prave žene,
 zdaj v vsem je kot upodobljena v kamen,
 z rokó, ki mojstrsko oblikuje kamen.

In jaz, ki stanoviten bolj kot kamen
 ti vdan sledim zaradi lepe žene,
 ne kažem ran, ki jih zadal je kamen,
 ki z njim si udaril me, kot brcneš kamen,
 ki bil ti je v napoto že ves čas,
 in me zadel v srce, zdaj že kot kamen.
 Tako nikdar še ni noben drag kamen
 bleščal se v soncu ali lastni luči
 in takšno izžareval moč v tej luči,
 da bi, bežeč, pozabil na ta kamen
 in tja ne bi me vodil njegov hlad,
 kjer smrti bo objel me strašni hlad.

Gospod, ti veš, da kjer je takšen hlad,
 se voda spremeni v kristalni kamen,
 na severu, kjer vlada večni hlad;
 zrak v trdno snov se spremeni, ko hlad
 ga ujame; voda vse življenje žene
 in uravnava ga, kjer vlada hlad:
 tako njen lik, ki je tak večni hlad,
 kri ledeni mi zdaj kot prejšnji čas,
 in misel, ki vse bolj mi krajša čas
 življenja, sama se spreminja v hlad
 solzá, ki mi teko skoz tiste luči,
 ki prej so pile krútost njene luči.

Cvet vseh lepot se zbira v njeni luči
 in se vseh krutosti vali ji hlad
 v srce, ki se ne koplje v tvoji luči:
 ko vanjo se zazrem, se mi v nebeški luči
 razkrije, toda hladna kakor kamen,
 da vsakogar potem zrem v takšni luči.
 In njene oči so najbolj mile luči,

da k drugim me srce nič več ne žêne,
 a če kdaj ganil bi srce te žêne,
 ki kličem jo v nočeh in v sončni luči,
 le njej rad služil bi povsod, ves čas.
 Le s to željó preživel bi svoj čas.

Ljubezen, ki starejša si kot čas,
 kot gibanje, kot občutljivost lúci,
 ozri se name, v ta moj mračni čas,
 v srce ji vdri, saj je že skrajni čas,
 in iz njega preženi že ta hlad,
 da mirno bi se mi iztekal čas,
 ker če me zgrabi tvoj viharni čas
 v tem stanju, bo ta ljubeznivi kamen
 me videl leči v groba tesen kamen,
 da vstal bi spet šele, ko pride čas,
 ki bo razkril mi, če vse lepe žêne
 kot mojo zdaj, lepota v krútost žêne.

Kancona, živ je v meni lik te žêne,
 ki me, čeprav brezčutna kakor kamen,
 hrabri, ker vse ljudi preveva hlad,
 da drznem si, da bi pregnal ta hlad,
 novost, ki se razkriva v tvoji luči
 in ki je ne pozna noben drug čas.

3

PRIŠEL SEM V ČAS, KO DAN SE KRČI IN SENCA
 vse bolj se širi, v čas, ki béli griče
 in svojo barvo v njem zgubijo trave,
 a moja želja je vse bolj zelena,
 nje korenine skriva trdi kamen,
 ki čuti in govori, kot bil bi ženska.

Tako vsa hladna je ta čudna ženska,
 kot hladen sneg, ki ga pokriva senca,
 in je brez vpliva nanjo, kot na kamen,
 pomladni čas, ki spet ogreje griče,
 ko belo barvo prepodi zelena
 in jih prekrijejo cvetlice in trave.

Ko glavo rože ji krasé in trave,
 takoj skopni v nas vsaka druga ženska:
 tako se k zlatu las poda zelena,
 da je še Amorja zamikala njih senca,
 a jaz zaradi nje sem med te griče
 ujet kot v zidu z apnom vezan kamen.

Njen čar bolj sije kakor dragi kamen,
 ko rani, ne pomagajo zdravilne trave:
 jaz béžal čez ravnine sem in griče,
 a spremljala me je povsod ta ženska,
 in ne zaváruje pred njo me senca,
 ki zid jo širi, krošnja da zelena.

Ko sem jo videl, bi mi že zelena
 obleka kmalu spremenila v kamen
 srce, ki mu je bog že njena senca:
 zažêlel sem si jo sred mehke trave,
 zaljubljeno kot še nobena ženska,
 z menoj ujeto med visoke griče.

Prej bodo reke iztekale se v griče,
 kot zame bo ta veja, vsa zelena,
 se vnela, kot se vname lepa ženska.
 Da uzrl bi kdaj, čeprav na goli kamen
 bi vsak dan legal, žível le od trave,
 kam njenih oblačil se spušča senca!

Ko se nad griče dvigne temna senca,
 v zelena oblačila mlada ženska
 jo skrije kakor kamen mlade trave.

4

TRDÓ NAJ ZDAJ BESEDA MI ZVENI,
 kot trda je v početju lepa skala,
 ki vsa se je obdala
 s trdoto in kamen v srcu ji leži,
 kot bi se z jaspisom zavarovala,
 zato pa, ali ker se izmika zvita,
 puščica v tulu skrita
 ostaja, saj nikdar se ne razkrije,

a ona ubija; naj se moški skrije,
pobegne, njeni udarci, strašna sila,
kot da imajo krila,
ga dohite, potolčejo na tla.
In tudi nad menoj to moč ima.

Ščit me ne ubrani, vsakega mi stre,
in kamor grem, se njen pogled mi smeje,
kot cvet na vrhu veje
vrh mojih misli ona mi cvete,
a to, za kar trpim, pri njej ne šteje,
kot ladji mar ni morja, ko miruje.
Za muko, ki vse huje
in huje me pesti, ne najdem stiha.
O kruta pila, ki življenje brez oddiha
mi v živo stružiš, da pod tabo umira,
mar ne poznaš obzira,
ko me trpinčiš, kot ga jaz poznam,
ko nje, ki moč ti daje, ne izdam?

Ko nanjo mislim kje, kjer bi ljudje
me videli, me strah še bolj prevzame,
strah, da se misli same
ne bi izdale in kar teži srce,
da ne bojim se smrti, ki zdaj vame
z zobmi ljubezni uničujoč prodira,
njih moč vse bolj razžira
mi misel, zdaj vse bolj in bolj zaspano.
Na tla me Amor zbil je, zdaj nad mano
je z mečem, ki Didono je umóril,
o Amor, kaj sem storil,
mu vpijem, milo prosim ga, rotim,
a vse zaman molédujem pred njim.

Rokó kdaj dvigne, zavihti svoj meč,
življenje kratko, krutež, mi strahuje,
ko mi moči zmanjkuje
in se, podrt na tla, ne branim več.
Kdaj kriknem, a moj krik le misel čuje,
in kri, doslej krožeča v slednji žili,
prestrašena mi sili
nazaj v srce, da lica prebledijo.

Ko v levo stran me udari, oglasijo
se bolečine, da srce zajoče.
»Tako ni več mogoče,«
si dem, »še en udarec pa bom strtl,
še preden me zadene, omahnil v smrt.«

Da bi, kot ona meni, v dno srca
zasekal Amor ji skelečo rano!
Potem bi čakal vdano
na kruto smrt, ki vanjo me peha
lepota njena; zmerom je nad mano,
v temi in v luči dneva me ubija.
Zakaj le ne zavija
iz vroče jame svojo bolečino?
»Jaz vas bom rešil,« kriknil bi v globino.
In rad bi to napravil, za košate
lasé, ki Amor zlate
jih mrši, da od njih sem komaj živ,
zagrabil bi in takšen všeč ji bil.

Če za te lepe kite bi prijel,
zdaj spremenjene v bič, ki me odira,
od jutra do večera
ves dan bi v svojih rôkah jih imel,
in bil bi neusmiljen, brez obzira,
ravnal bi kakor medved, ko igra se,
vse zlo bi zdaj za čase,
ko bič bilé so, tisočkrat povrnil.
V oči, ki v dno srca me žgo, obrnil
bi svoj pogled in dolgo, dolgo vanje
strmel bi, v maščevanje
za dni, ko sem le beg od njih poznal;
mir in ljubezen bi potem ji dal.

Poišči, pesem, kruto lepotico,
ki me brezsrčno muči in odklanja,
kar najbolj vroče sanjam,
v srce izproži ostro ji puščico,
uživam naj vsaj slavo maščevanja.